

Møde i Nationalparkbestyrelsen og Nationalparkrådet den 8. december 2022

Endeligt referat

Udsendt 02.01.2023

Mødetid:	Torsdag den 8. december 2022 Mødet ligger i tidsrummet 17.00 - 19.00	
Mødested:	Enjoy Resorts, Vestergade 31, 6792 Rømø	
Deltagere:	Medlemmer af Nationalparkrådet for Nationalpark Vadehavet, medlemmer af Nationalparkbestyrelsen for Nationalpark Vadehavet, Sekretariatet	
Mødeleder:	Janne Liburd, Formand for Nationalparkbestyrelsen	
Referent:	Alette Houman Dyhrfeldt	
Punkter på dagsordenen:	<ol style="list-style-type: none">1. Velkomst og godkendelse af dagsordenen2. Evaluering af samarbejdet mellem Råd og Bestyrelse 20223. Årsberetning4. Gennemgang af budget 20235. Rådets opgaver 20236. Evaluering af NPVs aktiviteter og ny NPV-plan7. Præsentation af udvalgte projekter 20228. Orientering om re-wilding9. Eventuelt og meddelelser	<p>17.00 17.05 17.25 17.35 17.45 17.55 18.05 18.30 18.50</p>
Bilag	Bilag udsendt med endelig dagsorden 1. december 2022	

Praktiske oplysninger:

Selve mødet starter kl. 17.00 og forventes afsluttet ca. kl. 19.00. Der serveres Julefrokost med tilhørende øl/vand fra kl. 19.00 – 21.00. Der vil under mødet være kaffe/the/vand og sødt til rådighed.

Afbud meddelt sekretariatet på mail:

vadehavet@danmarksnationalparker.dk senest den 1. december.

Mødeliste:

Museerne i Vadehavsområdet, formand	Anne Marie Ludvigsen	
Vadehavets Bådklubber, næstformand	Steffen Steffensen	
Danmarks Fiskeriforening	Pau Schramm	
Dansk Botanisk Forening	Søren Vinding	Afbud
Turisme- og Oplevelseserhverv	Karsten Justesen	
Aarhus Universitet, Bioscience	Thomas Bregnballe	Afbud
Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse	Mads Møller Jepsen	Skype
GEUS	Merete Binderup	
LAG Fanø/Varde	Gitte Bang	Afbud
LAG Tønder/Haderslev	Johanne Marie Ludvigsen	
FLAG	Ole Jacobsen	
Lokalarkiverne	Birgitte Thomsen	
Marsken omkring Sneum Å	Birgit Hansen	
Region Syddanmark	Poul Erik Jensen	
Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken	Jens Møller	
Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet	Lasse H Schousboe	Afbud
Erhverv	Troels Larsen	
Vadehavets Formidlerforum	Klaus Melbye	Afbud
Vadehavskunsterne	Elin Grønning	
Skallingen, Ho og Oksbøl	Anne Marie Slaikjær	Skype
Varde Ådal	Hans Julius Jakobsen	
Marbækområdet	Carsten Mathiesen	Skype
Ribemarsken	Kent Rygaard	
Ribemarsken	Jens Lorenzen	
Mandø	Poul Erik Fredskild	
Rømø	Christiane Terhart	
Rømø	Henrik M S Kristensen	Afbud
Tøndermarsken	Kurt Schmidt	
Tøndermarsken	Anette Liljensøe	
Formand for bestyrelsen	Janne Liburd	
Næstformand for bestyrelsen	Preben Friis-Hauge	
Esbjerg Kommune	May-Britt Andrea Andersen	
Fanø Kommune	Marius Nielsen	
Tønder Kommune	Bo Jessen	
Danmarks Naturfredningsforening	Inger Jensen	
Friluftsrådet	Birgitte Loeff Schmidt	
Dansk Ornitologisk Forening	Marco Brodde	
Digelagene	Kresten Hansen	
Danmarks Jægerforbund	Jan Holm	
Danmarks Sportsfiskerforbund	Simon Simonsen	
Landbrug & Fødevarer	Esther Hoftijzer	
Naturstyrelsen	Ulrik Lorenzen	
Nationalparkrådet	Karen Boel Madsen	
Nationalparkrådet	Ole Mouritzen	
Sekretariatet	Peter Saabye Simonsen	
Sekretariatet	John Frikke	
Sekretariatet	Anne Husum Marboe	
Sekretariatet	Xenia Salomonsen	
Sekretariatet	Jens L Hansen	
Sekretariatet	Sara Daugaard	
Sekretariatet	Søren Christensen	
Sekretariatet	Marianne T Tølbøll	Afbud
Sekretariatet	Jørn Bøgen	Afbud
Sekretariatet	Henrik Mikaelson	
Sekretariatet	Alette Houman Dyhrfjeld	

Dagsorden pkt.:	1. Velkomst og godkendelse af dagsorden - Beslutningspunkt
Motivering:	Janne Liburd, formand for Nationalpark Vadehavets bestyrelse, byder velkommen sammen med Anne-Marie Ludvigsen, formand for Nationalpark Vadehavets Råd. Dagsordenen godkendes.
Referat:	Janne Liburd og Anne Marie Ludvigsen bød velkommen til årets sidste møde, hvorefter dagsordenen blev godkendt
Beslutning:	Dagsordenen blev godkendt.

Dagsorden pkt.:	2. Evaluering af samarbejdet mellem Råd og Bestyrelse 2022
Motivering:	Bestyrelsen lægger op til en drøftelse med Rådet af erfaringerne fra årets samarbejde og aktiviteter. Drøftelsen sker med udgangspunkt i Rådsformandskabets evaluering af rådets arbejde, ligesom corona-krisens indflydelse på samarbejde, netværk, dialog og inddragelse indgår i dialogen.
Bilag	2.1 Evaluering af rådets arbejde
Referat:	<p>Anne Marie Ludvigsen forklarede, at hvert år evalueres årets samarbejde mellem bestyrelse og råd og at hun var meget tilfreds med samarbejdet samt arbejdet i rådet. Den største udfordring rådet har, er mange afbud til møderne. Formandskabet er i dialog med sekretariatet, omkring hvordan vi løser det. Der kan være flere ting der spiller ind, blandt andet stigende brændstofpriser og eftervirkninger efter corona. Så emnet bliver taget op på næste rådsmøde. Generelt fandt Anne Marie Ludvigsen, at der er en god tone og dialog med bestyrelse og i rådet.</p> <p>Rådet kan af egen drift tage emner om. Det er ikke blevet udnyttet, men muligheden vil fortsat være der.</p> <p>Janne Liburd kvitterede for rådets arbejde på vegne af bestyrelsen. Det er en stor glæde at modtage rådets input og de kvalificerer bestyrelsens beslutningsgrundlag. Hun takkede rådet for deres engagement.</p> <p>Anne Marie Ludvigsen orienterede om, at formen på rådsmøderne bliver taget op på det kommende møde, og bad om, at opgavebeskrivelserne fra bestyrelsen gerne må være mere specifikke, så de er mere konkrete at gå til.</p> <p>Der var ingen kommentarer til Rådets årsberetning og rådets medlemmer havde ikke yderligere kommentarer til samarbejdet.</p>

Dagsorden pkt.:	3. Årsberetning - Orienteringspunkt
Motivering:	Janne Liburd, nationalparkformand, aflægger årsberetning for 2022. Ved samme lejlighed kigges der tilbage på de foregående 8 år i regi af Nationalpark Vadehavet. Der åbnes også for status på den igangværende proces med ny formand og udskiftning af halvdelen af bestyrelsen.
Referat:	<p>Janne Liburd fortalte, at det kan være svært at give slip på det man elsker og er stolt af efter 8 år. Dette møde var Janne Liburds sidste og hun gennemgik de 8 år hun havde siddet som formand for bestyrelsen gennem 8 nedslag.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Nationalparkens vision er godt på vej til at blive realiseret, at vi er internationalt kendt som et enestående marsk-, geest- og tidevandsområde med værdier i verdensklasse. Nationalparken skal beskyttes, benyttes og udvikles i et bæredygtigt samspil mellem natur og mennesker. <p>Verdensarv Vadehavet er vært for UNESCOs marine konference i 2023.</p> <ol style="list-style-type: none">2. Samarbejde på alle niveauer er vigtig – og vi har opnået meget. Vi er noget særligt, som den værdifulde historie i PULS beskriver. Vi har formidling i verdensklasse, blandt andet via ”Velkommen til Nationalpark Vadehavet”, et projekt som rådet i den grad har medvirket til. Vi har IWSS, Center for vadehavsforskning, VFF, Mit Vadehav og mange andre vigtige samarbejdspartnere.3. Vi har fejret nationalparkens 10-års dag bl.a. på Hovedengen i Ribe hvor ”Vadehavet” og ”Mandø-pigen” lå side om side. Vi beskytter en lang række arter og tager arbejdet alvorligt. Vi arbejder på at forbedre klima, natur og miljø og bidrager til dette gennem flere naturprojekter, også i samarbejde med vores tyske og hollandske kolleger. Se den årlige rapport fra CWSS: https://www.waddensea-worldheritage.org/resources/2022-annual-report4. Kulturen er vigtig og har fået fokus gennem flere projekter som Kunst, Kulturarv og Kobbersnepper, Luca Bertis fotobog, Litteraturlig Viis og meget mere.5. Æren som hovedtaler ved Jens Rosendals 90-års fejring var noget særligt. Jens Rosendahls sanghæfte, som blev udgivet i forbindelse med hans 90 års fødselsdag, blev sendt rundt. Han giver i den grad udtryk for, at Vadehavet går gennem hjerne og hjertet – Vadehavet er stedet, hvor man kan strække øjnene ud.6. Når man arbejder med kommunikation og evaluering, er det vigtigt at turde eksperimentere. I 2018 blev græsningsforeningen skabt og der arbejdes med græsning, klima, natur og miljø på flere områder. Danmarks Nationalparker har et tæt samarbejde – både på formandsplan og sekretariatsplan. Det næste store fælles projekt for nationalparkerne er forhåbentligt udgivelsen af ”Turen går til Danmarks Nationalparker”.7. Janne Liburd har følt samarbejdet med rådet, sekretariatet, udvalgene, partnerne, de frivillige m.fl. som et kæmpe privilegium, med god dialog, loyalitet, varme og professionel håndtering.

	<p>Husk på, at det altid er godt med debat og forskellighed, når det foregår med gensidig respekt. At vi lytter aktivt til hinanden, opbygger tillid, og er loyale overfor fælles beslutninger. Derved sikrer vi, at samarbejdet skaber merværdi gennem demokratisk dialog og ejerskab til de fælles løsninger. 2+2 skal altid blive mere end 4.</p> <p>8. Janne Liburd sluttede med et lettere omskrevet citat af Klaus Melbye: "Det man holder af, bærer man med sig i hjertet og passer på". Af hjertet tak for 8 år som formand for Nationalpark Vadehavet.</p> <p>Janne Liburds tale er vedhæftet som bilag til referatet.</p>
Dagsorden pkt.:	4. Gennemgang af budget 2023 - Orienteringspunkt
Motivering:	Sekretariatet vil fremlægge budget 2023, som er vedtaget på bestyrelsesmødet i september og endeligt justeret på bestyrelsesmødet forud for fællesmødet. Det vedhæftede bilag er derfor ikke endeligt.
Bilag	4.1 Budget 2023 til 2026
Referat:	<p>Peter Saabye Simonsen gennemgik kort regnskabet år til dato.</p> <p>Der var en forventning om en omsætning på 20 mio. kr. ved starten af året, hvoraf de godt 10 mio. kr. var medfinansiering. Omsætningen når 14 mio. kr., dvs. et fald på 6 mio. kr. især pga. af manglende tilladelser i forbindelse med projektet "Velkommen til Nationalpark Vadehavet".</p> <p>Samlet set har vi haft enkelte poster i år, hvor vi har brugt flere timer end budgetteret bl.a. trilateralt. Men ser vi på bundlinjen er der orden i økonomien.</p> <p>Ser vi på budget 2023-2026, så viser det, at vi når omsætningsrekord og rekord på antal leverede aktiviteter i 2023. Det på trods af at Finanslovsbevillingen reduceres fra 9,4 mio. kr. til 8,2 mio. kr. Det skyldes især projektet "Velkommen til Nationalpark Vadehavet", hvor der virkelig skal bruges penge i 2023</p> <p>2023 bliver også året, hvor vi for alvor trækker midler ud af vores opsparing, hvilket er fint. For som statslig fond, kan vi miste ikke-forbrugte midler, dvs. det er bedst at forbruget rammer budgettet. Vi har i 2022 en opsparing på godt 6 mio. og med udgangen af 2024 er denne opsparing væk.</p> <p>Dernæst, når man ser i budgetterne for de kommende år, så er det åbenlyst, at der er en række aktiviteter, der er budgetteret med 0 kroner. Det kan skyldes, at aktivisterne lukkes fordi de er leveret og færdige, jf. Nationalparkplan 20219-2024, eller at de ikke er budgetlagt af hensyn til, at den nye bestyrelse skal have mulighed for at råde over egne midler. Det kan den ikke, hvis alle midler er bundet på fremtidige aktiviteter. Endelig kan nævnes, at vi budgetterer forsigtigt på både udgiftssiden og indtægtssiden, dvs. vi sætter ikke indtægter på, som vi ikke har en kontrakt på, ligesom vi ikke sætter en udgift på, som</p>

	<p>der ikke er dækning for. Så skal der stå andet end 0 kr. på disse poster, ja, så er vi tvunget til at fundraise betydelige midler.</p> <p>Bemærk, også at der i 2023 er afsat midler til evaluering af den nuværende planperiode, og at der i 2024 er afsat midler til at skrive en ny nationalpark-plan.</p> <p>Det kan også nævnes, at vi arbejder fortsat på at øge den relative andel af midler til natur- og landskabsprojekter i forhold til andre indsatsområder, hvilket sker i forlængelse af anbefaling fra miljøminister Lea Wermelin.</p> <p>Peter Saabye Simonsen orienterede herudover om, at nogle af posterne i budgetter samles, så der bliver færre kontoposter og det bliver nemmere at overskue for bestyrelse og råd.</p> <p>Jens L Hansen kunne supplere med, at vi har 84 opgavenumre. Det var svaret på en af spørgsmålene i vores julekalender, hvor der blev spurgt hvor mange opgaver vi har. Et bevis på, at vi har mange projekter i nationalparken.</p>
--	--

Dagsorden pkt.:	5. Rådets opgaver i 2023 – Drøftelse
Motivering:	<p>Nationalparkrådet har på deres seneste møde i oktober bedt om at arbejde videre med emnet ”Fortællinger fra Vadehavet”, som er fremlagt af Nationalpark Vadehavets Kulturudvalg.</p> <p>Rådet har desuden bedt om at kommende møder rummer en præsentation af projektet No-fence med mulighed for drøftelse af projektet, ligesom rådet ønsker en drøftelse af den mulige placering af testcentre for havvindmøller i Nationalpark Vadehavet. Flere forslag til opgaver og emner for rådets arbejde kan indstilles til bestyrelsen.</p> <p>Herudover har rådet bedt om en gennemgang af formalia i forbindelse med udpegning af ny bestyrelse – inklusiv tidsfrister. Der åbnes også for status på den igangværende proces med ny formand og udskiftning af halvdelen af bestyrelsen. Bilag 5.1 beskriver formalia.</p>
Bilag	5.1 Formalia i forbindelse med udpegning af ny bestyrelse
Referat:	<p>Janne Liburd orienterede om, at den nye bestyrelse skal beslutte, hvad rådet skal arbejde med i 2023, men der lyttes naturligvis til rådets forslag. Samtidig har den afgående bestyrelse – henved 10 bestyrelsesmedlemmer stopper primo 2023 – besluttet, at det må være den nye bestyrelse der tildeler rådet de nye opgaver. Det er også den nye bestyrelser der tager stilling til Rådets forslag til arbejdet med frivillige og ambassadører.</p> <p>Bestyrelsen var desuden positivt indstillet overfor rådets forslag til emner i 2023, herunder at følge testvindmølleplacering og orientering om no fence.</p>

--	--

Dagsorden pkt.:	6. Redegørelse for og evaluering af Nationalpark Vadehavets indsats i planperioden 2019-2024 og Nationalparkplan 2025-2030
Motivering:	<p>Nationalpark Vadehavets sekretariat skal i 2023 gennemføre en redegørelse og evaluering af nationalparkens indsats for den igangværende planperiode. Der fremlægges et forslag til evalueringsplan og det lovgivningsmæssige ophæng.</p> <p>Dernæst præsenteres kort redegørelsens/evalueringens sammenhæng med den tredje nationalparkplan. Arbejdet med den næste nationalparkplan starter ultimo 2023 og fortsætter i 2024 inkl. høringer, indsamling af ideer og forslag, workshops mv, så den nye plan kan ligge færdig og minister godkendt i december 2024.</p>
Bilag	<p>6.1 Procesbeskrivelse for evaluering af arbejdet med den nye plan</p> <p>6.2 Tidsplan for Nationalparkplan 2025-2030</p> <p>6.3 Tidsplan for evaluering af Nationalparkplan 2019-2024</p>
Referat:	<p>Peter Saabye Simonsen orienterede om den fremsendte procesbeskrivelse, og om hvorfor vi skal redegøre og evaluere.</p> <p>Lov om nationalparker og Nationalpark Vadehavets bekendtgørelse fastlægger at vi skal lave en redegørelse for indsatserne i planperioden 2019-2024 og en evaluering af resultaterne.</p> <p>Formålet med redegørelsen og evalueringen er, dels at vise at vi leverer det vi skal jf. loven, dels danne grundlag for den nye nationalparkplan, som skal formuleres og godkendes af Miljøministeren i 2024.</p> <p>Evalueringen vil tage afsæt i bæredygtighed og vi skal have for øje, hvordan vi har indtænkt og realiseret FNs 17 verdensmål for udvikling. Men der er også en række andre centrale elementer som skal overvejes i evalueringen, f.eks. hvordan vi opgør værdien af vores indsatser og hvor meget af de fælles aktiviteter, vi har udviklet sammen med vores mange samarbejdspartnere, vi kan tage æren for.</p> <p>Peter Saabye Simonsen gennemgik den fremsendte tids- og handlingsplan og understregede, at udover bestyrelse, råd og udvalg, så vil også lokalsamfund, samarbejdspartnere og organisationer blive involveret i arbejdet med den nye plan, ligesom vi gjorde sidst, fordi det er vigtigt med en bred inddragelse, da det giver ejerskab og genererer mange gode ideforslag.</p> <p>Johanne Ludvigsen spurgte om evalueringen ikke skal rettes mod borgerne, blandt andet stoltheden, skal den ikke undersøges? Dette bekræftede Peter Saabye Simonsen, og understregede, at evalueringen er naturligvis offentligt tilgængelig.</p>

Dagsorden pkt.:	7. Præsentation af udvalgte projekter fra 2022
Motivering:	Nationalparksekretariatets medarbejdere vil hver især kort præsentere et udvalgt projekt på fællesmødet med mulighed for at stille spørgsmål til præsentationerne. Ledelsesorienteringen vil ikke blive gennemgået, men der kan stilles spørgsmål.
Bilag	7.1 Ledelsesorientering
Referat:	<p>Jens L Hansen fortalte, at det er populært at være nationalparkpartner. Vi har nu 237 partnere, 21 har i 2022 deltaget i partnergrundkursus, som har givet 11 nye partnervirksomheder/institutioner og foreninger. Til sammenligning var der i 2013 i alt 62 partnere. Kvantitativt er vi nået i mål med planens målsætning. Partnerne kommer af sig selv og er jævnt fordelt over alle 4 kommuner. Vi har endvidere 15 verdensarvpartnere. Verdensarvpartnere gennemgår et kursusforløb over 6 år med 2 årlige kursusdage. Man forpligter sig til at bevare verdensarven og være med til at synliggøre den. Målet er bæredygtige produkter, sæsonudvikling og højt informationsniveau.</p> <p>Henrik Mikaelson orienterede om "Velkommen til Nationalpark Vadehavet". Det er et projekt, som har været i gang i et par år og der bliver produceret meget indhold, tekster, lavet modeller, grafik og meget mere, som skal formidle nationalparken rundt i landskabet. Der er realiseret fem infosteder samt 2 velkomststeder. Igennem hele projektet etableres mere end 20 infosteder, 5 velkomststeder og flere porte samt en digital port. Flere infosteder er etableret på Fanø og velkomststeder ved Siltoft og Kammerslusen.</p> <p>Råd og bestyrelse var med til at definere hvor vi skal etablere infosteder mv. og det arbejde indgår i projektet i dag. Konkret involverer projektet samarbejde med de fire Vadehavskommuner, Vadehavets FormidlerForum, Naturstyrelsen, Nordea-fonden, universiteter, lokale borgere og mange flere. Infosteder, velkomststeder og porte formidler vadehavsnatur og -kultur alle stederne og gør det på en sådan måde, at alle kan være med, også i forhold til alder. Der er tredimensionelle elementer og informationsmaterialet må gerne røres ved og leges ind. Kortet over nationalparken er med alle steder og beskriver, at området består af rigtig meget vand og vi er en del af det trilaterale samarbejde. Det er dejligt at opleve, at samarbejdspartnere vil dele viden, det har stor værdi for os.</p> <p>Xenia Salomonsen fortalte indledningsvist, at eDNA igennem det sidste årti har givet os en stor viden om, bl.a. om hvordan artsdiversiteten globalt set har ændret sig igennem tiden. eDNA kan afdække at habitater tilbage i tiden kan have set helt anderledes ud, end vi forventer. Xenia Salomonsen beskrev det globale UNESCO eDNA projekt Nationalpark Vadehavet har deltaget i. 25 af de 50 Marine Verdensarvssteder indgår i projektet, og Vadehavet er det første til at gennemføre prøvetagningen. Det skete i uge 38, hvor Nationalparken sammen med Tyskland og Holland gennemførte prøvetagninger. Et projekt der handler om at afdække, hvordan klimaforandringer ændrer biodiversiteten – med fokus på fisk. Man har inddraget børn og unge i prøvetagning, da Citizen</p>

Science-delen har været væsentlig i projektet. Det var en 6. klasse fra Hjerting skole, som hjalp med at tage prøver med eDNA. Prøverne skulle registreres med tidspunkt, temperatur osv. og det skulle overføres til en APP, så man kunne holde øje med lokalitet mv. Prøverne er ved at blive analyseret, og i 2023 får vi svar på prøverne. Der er flere arter vi er interesserede i at vide mere om, blandt andet flere arter af hajer, rokker, lampretter, søhest, bløddyr, skildpadder, snæbel mv. og Xenia Salomonsen opfordrede til, at vi fortsætter med at monitorere, da eDNA ikke kan stå alene, men bør suppleres med monitorering af eksperter, da metoden f.eks. ikke siger noget om artsantal eller døgn- og sæsonvariation.

Alette Houman Dyhrfjeld fortalte, at 2022 ikke havde været uden udfordringer. Vind og tidevand har drillet, så vi måtte aflyse sejladsen. Vi har også taget afsked med vores mobiludstilling pga. et uheld.

Men 2022 var også året, hvor vi sejlede med skoleklasser og Steffen Steffensen søgte midler til udstyr hos Norlys, som vi fik, så vi ikke skal låne udstyr til prøvetagning. Herudover fortsætter vi med at sejle Københavns Universitets studerende foruden at skibet besøgte havne rundt i nationalparken i forbindelse med lokale events.

I stedet for en mobiludstilling, fik vi et nyt fint mobilt infosted, som har spændende indhold som viser ud til andre infosteder og porte i nationalparken. Det kan vi takke NordeaFonden og LAG-fonden for – og naturligvis også Henrik Mikaelson.

Vi sætter stor pris på de utrættelige frivillige, som kører det mobile infosted rundt i nationalparken og de skibsfrivillige, som sejler ud til events, sejler med skoleklasser og vedligeholder skibet. De udgør 20 af de i ca. 100 frivillige i nationalparken.

John Frikke fortalte om sortternen i Tøndermarsken. I dette projekt har vi fået nye samarbejdspartnere med – blandt andet WWF, som har 300.000 kr. ind i projektet i form af en naturgave til Kronprinsessen i forbindelse med hendes 50 års fødselsdag. Sortternen kunne være Tøndermarskens panda – og et projekt som vi er meget stolte af.

Sortternen er i dag meget sjælden i Danmark. Den yngler kun 3 steder i landet og Vadehavet er vært for 2/3 af den tilbageværende bestand. Vi hjælper yngle-succesen på vej med kunstige redeflåder, som er mere stabile end sortternens egne reder. Det medvirker til, at fuglene kan få flere unger på vingerne. Vi afprøver de næste par år nogle endnu bedre redeflåder. Der kommer en film om sortternen, der kommer plancher på Tøndermarsksti og der bliver produceret en folder.

I 2022 lagde vi 107 redeflåder ud og det blev det bedste år for sortternen indtil nu. De 60 ynglepar fik omkring 80 unger på vingerne.

Birgitte Thomsen spurgte om de kun yngler på flåderne? John Frikke forklarede, at de ikke kun yngler på flåderne, men sorttterne er mere sikre og bruger dem i stigende grad.

Anne Husum Marboe fortalte, at råd og bestyrelse får en særlig julehilsen i form af et klip fra den fine ungdomsrevy, som er lavet af og for unge og som blev set af 450 unge. Det var en sjov og berigende opgave at arbejde sammen

	<p>med de unge revykunstnere, da det var en helt anden måde at arbejde med Vadehavet på. Ud over revyen var højdepunktet i 2022 kunstnerne fra Society of Wildlife Artists besøg på Fanø, som resulterer i 2-3 udstillinger og en bog i 2023.</p> <p>Klippet fra revyen kan ses her: https://www.youtube.com/watch?time_continue=5&v=42-QC2Yxb4Y&feature=emb_logo</p> <p>Sara Daugaard orienterede om, at hjemmesiden er starten på gæsternes besøg i nationalparken, det skal være inspiration til at bevæge sig ud i naturen og være en balance mellem tekst og billeder. Siden skal være let tilgængelig, uden at miste fagligheden. Vi formidler codes of conduct på alle sider i form af en blok med "sådan er du den bedste gæst". Det skal sikre, at gæsterne kommer ud i naturen på den bedste måde. Mange af siderne er klar, men endnu ikke publiceret. Dog er siden om sort sol lagt op og kan ses her: https://nationalparkvadehavet.dk/muligheder/sort-sol/</p>
--	---

Dagsorden pkt.:	8. Orientering om re-wilding ved Ulrik Lorenzen - Orienteringspunkt
Motivering:	Ulrik Lorenzen vil kort præsentere re-wilding og afgræsning i Ål plantage
Referat:	<p>Ulrik Lorenzen fortalte om Naturstyrelsens erfaring med græssende kreaturer i Ål plantage.</p> <p>De har stude gående ude hele året med det formål at holde den invasive art, glansbladet hæg, nede. Området har 14 km hegn omkring de 360 hektar skov, hvor studene går. Arealet og studene tjekkes løbende. Man holder øje med studenes helbredstilstand, men da de kan være svære at finde, har man GPS-halsbånd på to af de ledende stude, hermed er det nemmere at finde de andre.</p> <p>Man har tæt kontakt med en dyrlæge, som holder tilsyn med, at dyrene har det godt.</p> <p>Det er vigtigt, at kunne komme i kontakt med dyrene, så der bruges kontaktfoder (lidt piller eller hør), så man kan tilse dyrene.</p> <p>Effekterne på naturen er, at afgræsningen skaber dynamik i landskabet, lys-åben natur og giver gødning til gavn for eksempelvis trehornet skarnbasse. Studene spiser invasive planter og lader (desværre) planter som sitkagran og contortafyr stå.</p> <p>Man har kun stude, da de er rolige og ikke nysgerrige, hvilket gør, at der kan komme gæster i området. En udfordring kan være, at led lades åbne eller ødelægges af cykelister, ligesom kronvildt kan lave skader på hegnet.</p> <p>De dyr man skiller sig af med, er 3-5 år og de bliver aflivet på stedet, så de undgår stress. Den hvide "Spøgelses-ko" er den eneste der har fået lov at leve læn-</p>

	<p>gere end 'normalen'.</p> <p>Erfaringerne er vigtige at give videre, og selvom hegning og opsyn er omkostningstungt, gør studene et godt arbejde i forhold til at begrænse spredning af glansbladet hæg.</p>
--	--

Dagsorden pkt.:	9. Eventuelt og meddelelser
	<p>Herunder fremlæggelse af den på bestyrelsesmødet vedtagne møderække for 2023.</p>
Referat:	<p>Peter Saabye Simonsen fortalte, at bestyrelsen har besluttet at nationalparken fremadrettet ikke skal have ansvaret for vagersætning i Vadehavet, da vi ikke kan få et klart svar på det juridiske ansvar i forbindelse med Vagersætningen og især hvis der sker ulykker. Vi har derfor opsagt aftalen på vagersætning og aftalen på materiel. Disse aftaler har vadehavskommunerne overtaget.</p> <p>Herefter forklarede Peter Saabye Simonsen, at dette møde var det sidste fællesmøde med en række bestyrelsesmedlemmer og benyttede lejligheden til at takke for deres arbejde, for fantastisk godt samarbejde med ordentlighed, humor og respekt, som har gjort sekretariatets arbejde nemmere og positivt.</p> <p>Vi afventer nu, at den nye regering bliver nedsat, hvorefter den nye Miljøminister skal udpege de nye bestyrelsesmedlemmer på baggrund af indstilling fra organisationer, kommuner mv. Formanden udpeges af ministeren.</p> <p>Møderække for 2023 blev nævnt, men da bestyrelsen afventer en tilbagemelding på de udmeldte datoer, blev møderækken ikke fremlagt. Den blev i stedet fremsendt som bilag til referatet.</p> <p>Tak for i 2022 og for et fantastisk samarbejde. Glædelig jul og godt nytår.</p>